

Iz inostranih armija

Strategija NATO u novim uslovima

Pukovnik u penziji dr *TODOR MIRKOVIĆ*

Promene u centralnoj i istočnoj Evropi značajno su uticale na izmenu evropskog vojnog poretka. Sovjetski Savez je usvojio odbrambenu doktrinu, smanjio svoje oružane snage i vojno se povlači iz istočnoevropskih zemalja, a Varšavski ugovor je u nestajanju. Međutim, NATO teži, iako gubi neprijatelja, daljem unutrašnjem učvršćivanju i vojnom kvalitativnom jačanju. Ispoljava pretenzije da postane glavni činilac budućeg sistema evropske bezbednosti. Svoju strategiju i doktrinu prilagođava novim uslovima i potrebama politike Saveza.

Na osnovu pisanja vojne štampe zapadnih zemalja i vlastitih zapažanja, dr Todor Mirković navodi gledišta i procene raznih autora o tome prema kojem i kakvom potencijalnom protivniku NATO formuliše novu strategiju, kakve se promene predviđaju u koncepcijama *isturena odbrana* i *elastični odgovor*, kao i u doktrinarnom konceptu *EOEA*; kakve potrebe iz zahteva nove strategije proizilaze u odnosu na jačinu, organizaciju i raspored snaga NATO, i kakve se promene predviđaju, u načelima njihove upotrebe.

Kroz opšta zapažanja, autor se osvrće na proklamovani „odbrambeni“ karakter NATO i njegove strategije, s obzirom na ispoljene tendencije da se u zadatke NATO uključe i vojne intervencije prema izvannatovskom delu Evrope i područjima izvan Evrope.

Vojno-politička situacija u Evropi suštinski se menja. Odnosi između supersila i blokova – od međusobnog konfrontiranja i pretnji, prerastaju u odnose pregovaranja i saradnje. Poremećen je ranije uspostavljen i dugo održavan globalni odnos snaga. Linija međublokovskog razgraničavanja je izmenjena, a jedna zemlja članica Varšavskog ugovora (DR Nemačka) „ispala“ je iz tog poretka i sa svojim potencijalom prešla na stranu drugog, ranije suprotstavljenog bloka. Budućnost Varšavskog ugovora, kao vojno-političke organizacije, dove-

dena je u pitanje¹, a vojna moć vodeće sile tog bloka – Sovjetskog Saveza – značajno je oslabljena. Stepennoružanošti Evrope, naročito njenog centralnog i istočnog dela, smanjen je, sa tendencijom daljeg opadanja, kao i opasnost od izbijanja međublokovskog sukoba na njenom tlu.

U takvim uslovima NATO – koji sebe smatra pobednikom u „hladnom ratu“, prilagođava se novim okolnostima. Formuliše novu ili suštinski menja postojeću vojnu strategiju. Planira promene u organizaciji oružanih snaga i načelima njihove upotrebe. Koncipira razvoj i proizvodnju naoružanja i vojne opreme potrebama budućih koalicionih snaga. Pri tome polazi od izmenjenog karaktera potencijalnog agresora, ali i od procene o potrebi za daljim vlastitim postojanjem.

ZAHTEVI ZA DALJE POSTOJANJE NATO

Izjavama najviših rukovodilaca, saopštenjima sa zasedanja foruma NATO u vojnoj literaturi zapadnih zemalja ne dovodi se u pitanje dalje postojanje NATO, bez obzira na dosadašnje i očekivane promene u Evropi. Šta više, traži se još neposrednija vojna i druga saradnja zemalja članica i iznose razlozi za to.

Generalni sekretar NATO, Manfred Verner, nedavno je u časopisu „Šesnaest zemalja NATO“, organu te vojno-političke organizacije, naveo razloge za dalje postojanje NATO. Među njima su: očuvanje kolektiviteta zapadnih zemalja, doprinos očuvanju stabilnosti u Evropi i dalja opasnost od SSSR-a po bezbednost zapadnih zemalja.

Bez NATO, smatra njegova čelna ličnost, bilo bi teško, a možda i nemoguće „održati smisao nerazdvojne kolektivnosti zemalja zapadne demokratije. NATO na najbolji način obezbeđuje nastavljanje transatlantskih odnosa, tj. čvrstih veza između Zapadne Evrope i Severne Amerike“. I dalje: „Evropa je gotovo tradicionalno bila suviše neuravnotežena. Taj pri-

¹ U Budimpešti, 25. februara 1991, ministri inostranih poslova i ministri odbrane šest zemalja članica Varšavskog ugovora (VU) potpisali su protokol o ukidanju njegove vojne organizacije, čime ta blokovska organizacija, posle gotovo 36 godina postojanja, odlazi u istoriju.

Sovjetski general armije Pjotr Lušev, komandant ujedinjenih oružanih snaga VU, u intervjuu objavljenom (25. februara 1991) u armijskom listu *Polska zbrojna*, istakao je da će ukidanje vojne organizacije VU ojačati poverenje u političku i vojnu stabilnost na evropskom kontinentu.

rodni nedostatak ne može se automatski otkloniti samim nestankom Varšavskog ugovora ili sovjetskim vojnim povlačenjem iz centralne i istočne Evrope“. NATO, prema njemu, treba i u narednom periodu da ostane značajan element evropske stabilnosti.

Sovjetski Savez, prema generalnom sekretaru NATO, menja politiku i strategiju, ali ostaje veoma snažna vojna sila. Biće potrebno mnogo vremena da se izmeni suština njegove unutrašnje i spoljne politike. U međuvremenu, SSSR će, kako procenjuje M. Verner, značiti potencijalnu opasnost u smislu mogućeg ugrožavanja integriteta i suvereniteta zemalja zapadne Evrope i onih koje pokušavaju da ih slede.²

Pored navedenog, iznose se i drugi razlozi u prilog daljeg postojanja NATO, uključujući „potrebu“ za gašenjem žarišta sukoba u područjima izvan Evrope, prvenstveno na Bliskom i Srednjem istoku.

POTENCIJALNI PROTIVNICI NATO

U glavnom strategijskom dokumentu NATO MC-13/4, usvojenom 1967. godine, rečeno je da glavna opasnost po integritet i suverenitet zemalja članica NATO dolazi od Varšavskog ugovora, sa SSSR-om na čelu. Na osnovu takve procene i procene mogućnosti snaga VU, NATO je tokom protekle 24 godine, a i pre toga, gradio svoju vojnu strategiju i ratnu doktrinu,³ tretirajući SSSR i VU kao svoje glavne potencijalne protivnike.

Međutim, promene koje su se u poslednjoj godini zbile u Evropi uticale su na to da se navedene procene menjaju. Na majskom zasedanju Ministarskog saveta NATO (1990) usvojeno je mišljenje da više ne postoji opasnost od jedinstvenog VU, ali da su sovjetske snage i dalje veoma jake i da su potencijalna pretnja NATO. Takvu procenu ponovio je i dalje razradio generalni sekretar NATO u navedenom časopisu, ali i u drugim javnim nastupima.

Na sastanku šefova država i vlada zemalja članica NATO, održanom u Londonu početkom jula 1990. potvrđena je

² Manfred Woerner, *NATO in the 1990's - Changing roles but an enduring value*. NATO's Sixteen Nations, No 3 (June 1990), pp. 12-17.

³ U vojnoj teoriji i ratnoj veštini SAD i NATO strategija je viši pojam od (ratne) doktrine.

procena usvojena na majskom zasjedanju NATO – da ne postoji neposredna opasnost za NATO od VU, a učinjen je i korak dalje. Upućen je poziv zemljama članicama VU da potpišu zajedničku deklaraciju, u kojoj će „svečano izjaviti da više nisu protivnici i da potvrde svoje namere da će se uzdržavati od pretnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje države...”⁴ Takva deklaracija potpisana je na samitu KEBS-a, 21. novembra 1990. u Parizu.⁵

Eliminisanje (ili gotovo eliminisanje) snaga SSSR-a i VU kao potencijalno protivničkih snaga NATO neki autori zapadnih zemalja su objasnili i oslabljenošću sovjetske vojne moći i dezintegracijom Varšavskog ugovora.⁶ Međutim, mnogi vojni analitičari i planeri smatraju da je Sovjetski Savez i dalje vojna supersila i potencijalna opasnost za NATO. T. Sarensen, na primer, piše: „Mnogi u Vašingtonu, naročito u Ministarstvu odbrane, upozoravaju na opasnost od Sovjetskog Saveza. Nije čudo, jer je Sovjetski Savez i dalje jedini koji fizički može da ugrozi SAD”.⁷ I generalni sekretar NATO, M. Verner, kaže da će Sovjetski Savez, bez obzira na njegov unutrašnji razvoj, biti u narednom periodu i konvencionalna i nuklearna supersila.

Na takve procene nadovezuju se razmišljanja vojnih teoretičara zapadnih zemalja o mogućnostima SSSR-a da u određenim uslovima preduzme vojnu akciju prema zemljama NATO. One se svode na sposobnost Sovjetskog Saveza da izvede nuklearni napad protiv SAD (eventualno i protiv evropskih zemalja NATO) i preduzme napad konvencionalnim snagama u Evropi, na jednom strategijskom pravcu ili na jednom, ali ne i na sva tri, vojištu evropskog ratišta. Takvo „razmišljanje“, svakako, proizilaze i iz namera da se opravdaju razlozi za dalje postojanje NATO kao vojno-političke organizacije i njegovo donaoružavanje.

⁴ *London Declaration of a Transformed North Atlantic Alliance*, NATO Review No 4 (August 1990), pp. 32–33.

(Na srpskohrvatskom jeziku videti: *Londonska deklaracija o transformisanom NATO*, U: „Međunarodna politika“ br. 968–9 od 1–16. VIII 1990, Beograd, str. 16–17.

⁵ Detaljnije o tome: *Pariska povelja za novu Evropu*, „Međunarodna politika“, br. 976 od 1. decembra 1990, Beograd, str. 13–17.

⁶ Videti: Theodor C. Sarensen, *The touchstone for our nation's security*, Foreign Affairs, No 3/90, pp. 1–15.

⁷ *Isto*, str. 5.

MODIFIKOVANJE STRATEGIJSKIH KONCEPCIJA I DOKTRINARNIH NAČELA

U prilagođavanju novim uslovima strategija NATO ne koncipira se – kako se naglašava u vojnoj štampi zapadnih zemalja – samo za pariranje snagama Sovjetskog Saveza i Varšavskog ugovora, nego za veći broj „rizika“ (slučajevi) u Evropi i izvan nje. M. Verner navodi da se „uporedo sa smanjenjem sovjetske vojne pretnje, gotovo sa njenim potpunim iščeznućem, menja karakter bezbednosti, pa se, shodno tome, prilagođavaju strategija i koncepti odbrane – od pripreme za odbranu protiv jedne konkretne opasnosti ka jednoj smišljenoj pripremljenosti za odgovor na više nespecifikovanih budućih rizika. To podrazumeva promene u dve osnovne dimenzije – vremenskoj i prostornoj.⁸

Što se „vremenske dimenzije“ tiče, u vojnoj štampi zapadnih zemalja posebno se ističe da se promenama u zemljama istočne i centralne Evrope u jačini i rasporedu snaga Sovjetskog Saveza značajno povećava *vreme upozorenja* na opasnost. Procenjuje se da SSSR i VU više ne mogu da preduzmu iznenadni napad na evropske zemlje NATO masovnim korišćenjem konvencionalnih snaga i sredstava. Za takav (ranije pretpostavljani) napad bile bi potrebne dugotrajne pripreme i veliko pregrupisavanje snaga sovjetske armije, što ne bi moglo da ostane nezapaženo, a moglo bi, prema nekim procenama, da traje čak i do šest meseci.⁹ „Geografska dimenzija“ u strategiji NATO, koja je u procesu modifikovanja, menja se i u kvalitetu i u prostoru. Obuhvata Evropu u celini, ali i neke vanevropske regione. „U odnosu na Evropu“, kaže M. Verner, „realnije je da se govori o 'potencijalnim nestabilnostima i rizicima' nego – kao u prošlosti – samo o sovjetskoj pretnji, a u odnosu na ostale regione sveta – Bliski istok se sada mora sagledavati kao region koji potencijalno ugrožava Evropu.¹⁰

Prema generalnom sekretaru NATO i drugim kreatorima vojne politike i strategije Zapadne alijanse, buduća strategija NATO treba da obezbedi: odbranu suvereniteta i integriteta

⁸ M. Verner, *isto*, str. 15.

⁹ Videti: Bruce W. Nelson, *Rethinking Alliance*, Time International, April 2. 1990.

¹⁰ M. Verner, *isto*, str. 17.

zemalja članica NATO od eventualne (mada malo verovatne) agresije SSSR-a; unutrašnju stabilnost NATO (u okviru toga da spreči eventualne sukobe između zemalja članica); da utiče na očuvanje mira i bezbednosti u Evropi izvan zone organizovanosti NATO, i da štiti interese NATO kao celine i njegovih pojedinih članica izvan Evrope, prvenstveno u zoni Bliskog i Srednjeg istoka.

PROMENE U STRATEGIJSKIM KONCEPCIJAMA

Osnovnim doktrinarnim dokumentom NATO MC-13/4, osim definisanja pojma pretnje (opasnosti), koja po bezbednost NATO dolazi od SSSR-a i VU, utvrđeno je, da će na takvu pretnju NATO odgovoriti korištenjem strategijske koncepcije poznate pod nazivom „isturena odbrana“ i „elastični odgovor“.

Isturena odbrana je strategijski koncept SAD primenjen ne samo na Evropu već i na Aziju. Proklamovan je između 1955. i 1960. godine i otelovljen u lancu vojnih baza SAD koje se protežu od severne Norveške do severo-zapadnog Pacifika, obuhvatajući jug Evrope i jugoistok Azije. U delu koji se odnosi na Evropu i NATO oslanja se na konvencionalne snage SAD i evropskih zemalja NATO i na nuklearnu podršku SAD (kasnije još i Velike Britanije i Francuske).

Elastični odgovor je, u osnovi, nuklearna komponenta vojne strategije SAD i NATO. U SAD usvojena je 1961, a u NATO 1967. godine. U svom prvobitnom značenju podrazumevala je gradirani odgovor SAD i NATO na agresiju SSSR-a i VU, a intenzitet i razmere tog odgovora zavisili bi od vrste i obima agresije (konvencionalna, nuklearna, ograničena, opšta).

Isturena odbrana i *elastični odgovor* dopunjavani su i konkretizovani operativnim konceptima kao *dobijanje prve bitke* (koja je važila sedamdesetih godina), *vazdušno-kopnena bitka* (iz prve polovine osamdesetih godina) i, najnovija – *FOFA* (Follow-on Forces Attack – FOFA, napad na snage koje nastupaju iz dubine neprijateljskog rasporeda). Tako je od prvobitno naglašeno odbrambenog, vojna strategija NATO sve više poprimala ofanzivni karakter. To se ogleda i u zamisli o prenošenju borbenih dejstava na teritoriju protivnika na

početku oružanog sukoba, u gledištima o preventivnom ratu i u zvanično usvojenom stavu o prvoj upotrebi nuklearnih oružja, tj. o prvom nuklearnom udaru. Pod uticajem izmenjene vojno-političke situacije u Evropi, NATO modifikuje načela navedenih strategijskih koncepata i doktrinarnih pogleda.

Ujedinjenjem Nemačke¹¹ i sporazumom postignutim u vezi s tim, celovitost *isturene odbrane* gubi smisao na tlu Evrope. „Ona“, kaže M. Verner, „bila je jedan od vitalnih koncepata sve dok je Nemačka bila razjedinjena, jer je podrazumevala da će se snage NATO boriti na samoj međublokovskoj granici“. ¹² Međutim, na jednom delu teritorije NATO (u bivšoj DR Nemačkoj) sada se nalaze snage sovjetske armije, i dok one budu tamo prisutne (do 1994. godine) koncept *isturene odbrane* na tom delu fronta neće moći da funkcioniše.

Koncept *isturene odbrane* NATO poremećen je samo u centralnom evropskom regionu. Na krilnim vojištima, u osnovi, on ostaje nepromenjen. To se odnosi, prvenstveno, na južnoevropsko vojište, na kojem se zadržava postojeći sistem vojnih baza SAD i NATO. Jedina značajnija promena nastala je eliminisanjem krstarećih raketa SAD sa Sicilije, ali američki vojni planeri ne odustaju od namere da uklanjanje tih raketa nadomeste dopremanjem višenamenskog lovačkog aviona tipa *F-16 fajting felkon* (Fighting Falcon) (72 aviona) na aerodrome u Italiji. ¹³

U vojnoj štampi zemalja NATO ističe se da se *elastični odgovor*, kao elemenat strategije odvrćanja, za sada ne napušta, ali se i taj koncept menja i prilagođava novim uslovima, što je povezano prvenstveno, sa gledištima o upotrebi nuklearnih oružja. U vezi s tim, H. Vegner, pored ostalog, piše: „Nova strategija će održavati smanjen oslonac na nuklearna borbena sredstva modifikujući, ali niukom slučaju i napuštajući princip elastičnog odgovora, koji će i dalje obezbeđivati brižljivo dozirane opcije odvrćanja, koje su u svakom slučaju u skladu sa stepenom hipotetične pretnje“. ¹⁴

¹¹ Odluka o ujedinjenju Zapadne i Istočne Nemačke (pod imenom Savezna Republika Nemačka) stupila je na snagu 3. oktobra 1990, u 24.00 časa. Videti: *Hronologija ujedinjenja Nemačke*, „Međunarodna politika“, br. 973 od 16. oktobra 1990, Beograd, str. 13–15.

¹² M. Verner, *isto*, str. 17.

¹³ *Isto*, str. 17.

¹⁴ Henning Wegener, pomoćnik generalnog sekretara NATO za političke poslove, *The Transformed Alliance*, NATO Review No 4 (August 1990), pp. 1–7.

PROMENE U OPERATIVNIM KONCEPTIMA

Poslednjih nekoliko godina u vojnoj strategiji i ratnoj doktrini NATO posebno aktuelno pitanje bio je operativni koncept *FOFA*, čija se budućnost u novim uslovima razmatra u časopisu „Šesnaest zemalja NATO“.¹⁵

Pisac članka, Majkl Dugan, taj koncept naziva još i „združeno izolovanje bojišta od snaga koje se približavaju“ (Joint interdiction of follow-on-forces, ili *JIF*) i ističe da je od ranije poznat i u praksi primenjivan u ratnoj doktrini Zapada, a odnosio se uglavnom na izolovanje bojišta dejstvima po sistemima komunikacija i objektima logističke podrške. U koncept *FOFA*, međutim, unete su dve značajne inovacije: masovna upotreba vatre po odabranim ciljevima u dubini protivnika (po drugim i narednim ešelonima) do njihovog potpunog razbijanja i, drugo, besprekorno dejstvo komandi i štabova operativnog nivoa snaga KoV i ratnog vazduhoplovstva kako bi se postiglo jasno prepoznavanje najvažnijih ciljeva koji se približavaju i koje treba napasti i uništiti.

Majkl Dugan naglašava da se raniji scenario o maskiranju snaga VU u ešelonima koji se kreću jedan za drugim menja, i da se, shodno tome, menja i smisao koncepta *FOFA*, razrađenog i usvojenog prvenstveno za primenu na centralnom evropskom vojištu. Međutim, suština koncepta, koji pretpostavlja „kontrolisanje“ toka približavanja kopnenih snaga protivnika ka prednjem kraju odbrane, ostaje i dalje važeća. Pri tome, pojmovi kao što su *vazdušno izolovanje* (Air interdiction), *izolovanje bojišta* (Battlefield interdiction) i taktičko izviđanje iz vazdušnog prostora čak će i dobiti na značaju posle smanjenja konvencionalnih snaga u Evropi, tim pre što kopnene snage postaju savremenije i, istovremeno, lakše, brže i pokretljivije.

U dosadašnjoj organizaciji sistema „odbrane“ i usvojenim doktrinarnim (operativno-taktički) načelima upotrebe snaga NATO značajno mesto su imali pojmovi *štit* i *mač*. *Štit* su činile konvencionalne, a *mač* nuklearne snage.

Saglasno strategiji *isturene odbrane*, trebalo je da konvencionalne snage pruže otpor eventualnom agresoru na isturenim

¹⁵ Videti: Michael Dugan, *The Future of FOFA*, NATO'S Sixteen Nations No 5 (Sept. 1990), pp. 41-48.

položajima, a ako u tome ne bi uspele, onda bi se potegao *mač*, kojim bi se agresor „sasekao“.

Međutim, u vojnoj teoriji, koja je prenošena i u ratne planove NATO, postojala su različita gledišta o vremenskom i prostornom odnosu između *štita* i *mača*, tj. o vremenu i mestu prelaska na upotrebu nuklearnih oružja. Neki su gradili svoja gledišta na pojmu *potezna žica*, a smisao tog pojma je bio u tome da se, čim snage agresora slome prvu liniju odbrane, pribegne upotrebi nuklearnih oružja. Drugi su dozvoljavali mogućnost da snage NATO, pod pritiskom superiornog protivnika, napuste značajan deo teritorije Zapadne Evrope i da tek u protivudaru pribegnu upotrebi nuklearnih oružja. Takvoj zamisli najviše su se protivili zapadni Nemci, jer je ona podrazumevala ogromna razaranja i gubitke na teritorijama obe Nemačke. Upravo na insistiranje zapadnih Nemaca bio je usvojen stav o prvom nuklearnom udaru, koji je mogao da bude čak i preventivan.

U nove operative koncepte, međutim, unose se izmene i u pogledu *upotrebe nuklearnih oružja* u eventualnom budućem sukobu na evropskom ratištu. U Londonskoj deklaraciji, na primer, naglašava se da će se nuklearno oružje koristiti kao poslednje sredstvo, odnosno u krajnjoj nuždi (as a last resort). Ali, kod vojnih teoretičara zapadnih zemalja postoji ipak izvesna dilema u odnosu na stvarno značenje te tvrdnje. Tu dilemu pokušava da razreši H. Wegener, koji kaže: „Novi naglasak na pojam 'nuklearno oružje kao poslednje sredstvo' je dvoznačan. Ta formulacija, u prvom redu, znači da upotreba nuklearnih oružja predstavlja jednu krajnje udaljenu mogućnost, i (drugo) da je glavna svrha (postojanja) nuklearnih oružja maksimiziranje njihovog političkog značaja. Ona jasno znači da je nuklearna strategija NATO jedna politička strategija“.¹⁶ Prema tome, u sadašnjim diskusijama o budućoj strategiji i doktrini NATO redefiniše se uloga i konvencionalnih i nuklearnih snaga. Pri tome, predviđa se značajno smanjenje, reorganizovanje i pregrupisavanje snaga NATO, a menjaju se i načela njihove upotrebe. One se prilagođavaju da odgovore na veći broj izazova, shodno zahtevima politike i strategije NATO i njegove vodeće sile – Sjedinjenih Američkih Država. Razmak između *štita* i *mača* u vremenu i prostoru se povećava.

¹⁶ H. Wegner, *isto*, str. 3.

PROMENE U JAČINI, ORGANIZACIJI I RASPOREDU ORUŽANIH SNAGA

Osim ugovora o smanjenju konvencionalnih snaga u Evropi i očekivanog američko-sovjetskog ugovora o smanjenju nuklearnih snaga, jačinu, organizaciju i raspored snaga NATO određivaće procene NATO o vojnim mogućnostima i namerama SSSR-a i predviđena mogućnost angažovanja snaga NATO u lokalnim i regionalnim sukobima u Evropi i izvan nje. U vezi s tim, ističe se u vojnoj štampi zapadnih zemalja, posebno je značajno to što u novim uslovima ne postoji opasnost od iznenadnog međublokovskog sukoba i što se vreme za moguće reagovanje na određene slučajeve povećava.

Smanjena (ili potpuno otklonjena) opasnost od masovnog napada snaga VU i povećan interval od upozorenja do trenutka neposrednog angažovanja snaga NATO u nekoj od mogućih ratnih situacija omogućava (i uslovljava) potrebu za povlačenjem dela snaga u dubini, njihovo reorganizovanje i osposobljavanje za manevar između vojiša i ratišta. To podrazumeva povlačenje dela snaga SAD iz Evrope i njihovo osposobljavanje za brzo angažovanje u tzv. sukobima niskog intenziteta u raznim delovima sveta, pa i u Evropi.

Pored ostalih mera koje predviđaju u okviru reorganizovanja i pregrupisavanja snaga NATO teži se i njihovom većem integrisanju. Takav zahtev je postavljen na zasedanju Skupštine Zapadnoevropske unije, aprila 1990, a u nekim aspektima je konkretizovan na zasedanju Ministarskog saveta NATO, maja iste godine. Tada je, naime, zauzet stav o organizovanju *multinacionalnih snaga NATO*. Predsednik Skupštine Zapadnoevropske unije, Vilem Van Eekelen, piše da se pitanje formiranja multinacionalnih snaga NATO ozbiljno razmatra: „Te snage će, najpre, poslužiti da demonstriraju evropsku solidarnost po pitanju politike evropske bezbednosti i, drugo, doprineće američko-evropskim odnosima putem ublažavanja spora oko podjednagog podnošenja tereta odbrane“.¹⁷

Fizonomija multinacionalnih snaga NATO još nije utvrđena. Prema Eekelenu, one bi mogle da budu doprinosi različitih zemalja u jedinicama brigadnog nivoa ili višeg. Jedinice

¹⁷ Willem Van Eekelen, *Building a new European Security – WEU's contribution*, NATO Review No 4 (August 1990), pp. 15–23.

evropskih zemalja NATO mogle bi da se objedine sa jedinicama severnoameričkih država, s tim što evropske zemlje NATO treba da predlože modalitete tog objedinjavanja.

U novoj vojnoj strategiji NATO, kako se naglašava u vojnoj štampi zapadnih zemalja, biće smanjen oslonac na nuklearne snage, što znači da se i potreba za tim snagama smanjuje. H. Vegener, na primer, kaže da su nuklearna oružja značajan činilac očuvanja mira putem odvrćanja od rata. Međutim, za garantovanje mira pretnjom nuklearnim sredstvima nije potreban celokupan postojeći arsenal tih sredstava. Isti cilj, prema Vegeneru, može da se postigne i sa manjom količinom nuklearnih oružja. Takva gledišta mogla bi da naznače spremnost SAD da smanje svoj nuklearni arsenal u Evropi.

Buduće snage NATO, manje i fleksibilnije, strategijski i operativno pokretljivije, biće opremljene najsavremenijim borbenim sredstvima. Na to ukazuje i činjenica da nijedan ranije usvojeni važniji program razvoja i proizvodnje novih sistema oružja nije napušten. Zbog redukovanja vojnih izdataka pristupa se izboru prioriteta, ali se tempo tehničke modernizacije oružanih snaga gotovo svih zemalja NATO ne usporava.¹⁸ Ulažu se značajni naponi u osvajanje novih vojnih tehnologija da bi se neki sistemi oružja još više usavršili i osvojili novi. Posebno se insistira na unapređenju sistema komunikacija, osmatranja i obaveštavanja, kako bi se na vreme dobili podaci o potencijalnim pretnjama bezbednosti zemalja članica NATO ili njihovim interesima u raznim delovima sveta.

U narednom periodu, NATO će se – kako ističu njegovi planeri i analitičari – u izgradnji svojih oružanih snaga potrebnih da odgovore zahtevima nove strategije više nego do sada oslanjati na organizovanu i obučenu rezervu i na savremeniji sistem mobilizacije. U vezi s tim, Dejvid Fejsi, pored ostalog, piše: „Smanjene stalne snage NATO u Evropi mogu da lociraju daleko od potencijalno konfliktnih područja. To,

¹⁸ U novije vreme govori se o mogućnosti da Nemačka odustane od učešća u projektu evropskog lovačkog aviona tipa (EFA – European Fighter Aircraft), s obzirom na ograničenja koja je preuzela u daljoj izgradnji svojih oružanih snaga. (Početno, u projektu su učestvovala Velika Britanija, Zapadna Nemačka, Francuska, koja se ubrzo povukla, usredsredivši se na sopstveni projekat proizvodnje aviona četvrte generacije, tipa *Rafal* – *Rafale*, (Italija i Španija).

prirodno, zahteva veoma reaktivnu vojnu strukturu, sposobnu da se putem mobilizacije, ojačanja i popune, brzo transformiše od jedne prilično opuštene mirnodopske organizacije u snage sposobne da odgovore na jednu kriznu ili ratnu situaciju.¹⁹

Zaključna razmatranja

Promene u politici i strategiji Sovjetskog Saveza i društveno-političke promene u zemljama istočne Evrope učinile su da je NATO praktično izgubio neprijatelja. Time su ujedno, izgubile na značaju dosadašnja strategija i doktrina NATO, koje su godinama izgrađivane na pretpostavkama o mogućem napadu superiornih snaga VU, odnosno na pretpostavci mogućeg međublokovskog sukoba u Evropi.

Varšavski ugovor, kao vojno-politička organizacija suprotstavljena Severnoatlantskom paktu, u nastajanju je. Na osnovu toga, realna je pretpostavka da prestaje potreba i za postojanjem druge, njemu suprotstavljene vojno-političke organizacije – NATO. Međutim, vojni planeri NATO i njihovi politički naredbodavci nastoje da pronađu razloge za dalje postojanje, pa čak i kvalitativno jačanje Zapadne alijanse.

U Londonskoj deklaraciji o transformisanom Severnoatlantskom paktu naglašena je odbrambena uloga NATO. „Nikada i ni u kakvim okolnostima nećemo prvi upotrebiti silu“, kaže se u tački 5 Deklaracije.

Međutim, u vojnoj štampi zapadnih zemalja ističe se da NATO u novim uslovima treba da ima mnogo veće obaveze i nadležnosti; odbrana teritorijalnog integriteta i političkog suvereniteta samo je jedan od zadataka koji se namenjuje toj zapadnoj alijansi u narednom periodu. S obzirom na to, tvrdnja o isključivo odbrambenoj ulozi NATO može da se dovede u pitanje. To se naročito odnosi na najavljene namere NATO da interveniše u područjima izvan svoje zone NATO, kako u Evropi, tako i izvan nje.

Polazeći od stanovišta pobednika u tzv. hladnom ratu, SAD i NATO smatraju da imaju pravo i obavezu da utiču na vojno-politička kretanja u Evropi izvan zone organizovanosti

¹⁹ David Facey, *Reacting rapidly together*, NATO's Sixteen Nations No 5 (Sept. 1990), pp. 49–55.

NATO i da vojno intervenišu tamo gde ocene da su ugroženi interesi zemalja članica i NATO u celini. S obzirom na to da se intervencije mogu preduzimati i na osnovu procena zasnovanih na užim interesima NATO ili neke od njegovih članica, to one ne mogu da imaju uvek (najčešće i nemaju) odbrambeni karakter.

U rukovodećim i komandnim strukturama NATO odavno se razmatra pitanje prenošenja „nadležnosti“ NATO na područja izvan Evrope, prvenstveno na šire područje Mediterana, Bliski i Srednji istok. Kriza u zoni Persijskog zaliva aktuelizovala je to pitanje, pa se – prema vojnoj štampi zapadnih zemalja – kao budući zadatak NATO navodi i intervenisanje radi sprečavanja i/ili gašenja žarišta sukoba u izvanevropskim regionima. V. Van Eekelen, na primer, piše da u sve više multinacionalnom svetu rizici postaju veći i raznovrsniji. „Suočeni sa tom potencijalnom realnošću, Evropa (Zapadna i NATO, T. M.) mora da bude spremna da reaguje na krizne situacije u raznim delovima sveta“. Neki rukovodioci NATO (M. Verner, na primer) smatraju da bi u tom reagovanju NATO mogao da učestvuje zajedno sa Sovjetskim Savezom, koji se zvanično odrekao „globalne intervencije“, odnosno izvoza revolucije putem oružane sile. Nedavne promene u Sovjetskom Savezu (ostavka E. Ševardnadzea, glavnog arhitekta ne samo sovjetske spoljne politike već i vojne politike i politike kontrole naoružavanja), udaljava takvu mogućnost.

Sukob u zoni Persijskog zaliva, isto tako, pokazuje da se neće lako postizati saglasnost u NATO o zajedničkom angažovanju u sukobima izvan Evrope. U odnosima prema ratu u Zalivu vidno su se ispoljile razlike u gledištima i postupcima između SAD, kao vodeće sile NATO, i nekih evropskih zemalja članica Zapadne alijanse, posebno Nemačke i Francuske. U narednom periodu te razlike mogu da budu i veće, s obzirom na to da se u evropskom delu NATO sve više manifestuje težnja ka postepenom odvajanju Evrope od Sjedinjenih Američkih Država.

U vojnoj štampi i na zasedanjima najviših foruma NATO s posebnom pažnjom se razmatraju njegovo mesto i uloga u budućem sistemu evropske bezbednosti. Ističu se zahtevi da NATO, kao jedina preostala homogena i snažna vojno-politička organizacija u svetu, postane jezgro u sistemu evropske

bezbednosti i da preuzme glavnu odgovornost za očuvanje mira i stabilnosti u Evropi. Pri tome se naglašava potreba da NATO „kontrolirše“ unutrašnja kretanja (podrazumevajući i uticaj na njih) i međusobne odnose zemalja centralne i jugoistočne Evrope, tj. zemalja koje su u procesu transformisanja svojih društveno-političkih sistema. U tim zahtevima i nastojanjima ostaju težnje za nametanjem vlastitih koncepata i modela unutrašnjeg razvoja tih zemalja, bez obzira na njihove specifičnosti.

Vojno angažovanje NATO u sukobima izvan Evrope, kao i pokušaji ispoljavanja uticaja na unutrašnja kretanja i odnose između zemalja u izvannatovskoj Evropi, naročito kada su te aktivnosti motivisane interesima pojedinih zemalja članica NATO i blokovskim ciljevima, mogu da budu u suprotnosti sa usvojenim principima evropske i međunarodne bezbednosti. Afirmisanje Ujedinjenih nacija i njihove uloge u rešavanju međunarodnih problema, kao i jačanje uloge regionalnih sistema bezbednosti, uključujući i Konferenciju o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS), treba da isključe potrebu za intervenisanjem velikih sila i blokova u suzbijanju lokalnih i regionalnih ratova, čije izbijanje i u narednom periodu može da bude česta pojava.

S U M M A R Y

N.A.T.O. STRATEGY IN NEW CONDITIONS

Changes in central and eastern Europe have made a significant impact on the overall military balance in the continent. The Soviet Union has adopted a defensive doctrine, reduced its armed forces and is withdrawing its forces from the East European countries, while the Warsaw Pact has entered the stage of disintegration. The NATO, however, although losing its permanent adversary, tends to further solidify itself and to raise the level of its military qualities and capabilities, also showing its ambition to become the main factor in the future European defence system. In this process it is adapting its strategic doctrine to new conditions and requirements of the policy of the Alliance.

Based on writings in the military press of the countries of the West, and on his own observations, the author presents views and estimates of different authors on the following matters: against which possible enemy the NATO is formulating its new strategy, and characteristics of this enemy it is taking into account in the process; changes that are being contemplated to be effected in its forward defence and flexible response strategies, and in its FOFA doctrinal

concept; requirements of the new strategy concerning the strength, organization and deployment of the NATO forces, and changes that should be introduced into the principles of their employment.

Within the frames of his general observations, the author discusses the proclaimed defensive character of the NATO and its strategy, with a view to the newly emerged trend that the NATO tasks should encompass military interventions in the part of Europe outside the NATO region, and in the regions outside Europe.

R E S U M E

STRATEGIE DE L'OTAN DANS DE NOUVELLES CONDITIONS

Les changements dans l'Europe Centrale et Orientale ont fait une influence significative sur l'ordre militaire en Europe. L'URSS a adopté une doctrine défensive, diminué ses forces armées et retire ses forces des pays de l'Est et le pacte de Varsovie disparaît. Cependant, l'OTAN veut durcissement intérieur et cherche un renforcement qualitatif. Il prétend d'être le fait principal du système futur de sécurité européenne. Sa stratégie et sa doctrine sont adoptées pour les nouvelles conditions et besoins de la politique du Pacte.

D'après la presse militaire occidentale, dr. Todor Mirković compte les points de vue et évaluations de différents auteurs sur l'ennemi potentiel de l'OTAN pour la formulation de sa nouvelles stratégie, concernant les conceptions de la défense de l'avant et la réponse élastique, ainsi que la doctrine de FOFA; les besoins découlent par rapport de la composition, organisation et dispositif des forces de l'OTAN et par rapport de leur emploi.

A travers les conclusions générales, l'auteur fait un examen sur le caractère „défensif“ proclamé et sur sa stratégie, tenant compte des tendances d'inclure même interventions militaires envers la partie de l'Europe hors de l'OTAN ainsi que les régions hors de l'Europe.

Р Е З Ю М Е

СТРАТЕГИЯ НАТО В НОВЫХ УСЛОВИЯХ

Изменения в центральной и восточной Европе оказали значительное влияние на изменения в европейском военном порядке. Советский Союз принял оборонительную доктрину, сократил свои Вооруженные силы и в военном отношении отходит из восточноевропейских стран, причем Варшавский договор находится в фазе исчезновения. Хотя НАТО теряет противника, он все-таки стремится к дальнейшему внутреннему сплочению и военному качественному укреплению. Проявляет претензии стать главным фактором будущей системы европейской безопасности. Свою стратегию и доктрину приспособливает к новым условиям и потребностям политики Союза.

На основании данных военной печати западных стран и собственных замечаний д-р Тодор Миркович приводит точки зрения и оценки различных авторов о том, на основании какого потенциала противника НАТО формулирует новую стратегию, какие изменения предусматриваются в концепциях *передовой обороны* и *эластичного ответа*, а также в доктринальной концепции ФОФА; какие потребности из требований новой стратегии исходят в отношении мощности, организации и распоряжения сил НАТО, и какие изменения предусматриваются в началах их использования.

В общих замечаниях автор дотрагивается прокламированного „оборонительного“ характера НАТО и его стратегии, учитывая при этом выявленные тенденции, заключающиеся в том, чтобы в задачи НАТО включить и военные вмешательства во вненатовской части Европы и в районах вне Европы.